

Araştırma Makalesi

Kerbela'nın Figüral Yorumu: Bekir Yıldız ve Erich Auerbach

*The Figural Interpretation of Karbala: Bekir Yıldız and Erich Auerbach*Hasan CUŞA¹

1 Doç. Dr., Munzur Üniversitesi, hasencusa@gmail.com

Öz: Bekir Yıldız, Türk edebiyatında toplumsal sorunları ve tarihsel olayları toplumsal gerçekçi bir bakış açısıyla ele alan önemli yazarlardan biridir. Yazar, eserlerinde tarihsel ve kültürel konuları modern bir perspektifle yorumlarken karakterlerin iç dünyalarını ve toplumsal çatışmalarını ayrıntılı biçimde ortaya koyar. *Ve Zalim ve İnanmış ve Kerbela* adlı romanında ise İslam tarihinin önemli olaylarından biri olarak kabul edilen Kerbela Vakası'nı merkeze alır. Romanda Hz. Hüseyin ve beraberindekilerin Yezid'in ordusuna karşı yürüttüğü mücadele anlatılırken söz konusu tarihsel olay adalet, iktidar ve hakikat arayışı çerçevesinde ele alınır. Bu çalışma, Bekir Yıldız'ın söz konusu romanını Erich Auerbach'ın figüral yorum kuramı bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Auerbach'ın figüral yorum anlayışına göre tarihsel olaylar ve kişiler yalnızca ortaya çıktıkları dönemin sınırları içinde değerlendirilemez. Tarihsel anlatılar, farklı zaman dilimleri arasında kurulan anlam ilişkileri sayesinde daha geniş bir bağlam içinde okunabilir. Bu nedenle geçmişte yaşanan bir olay ya da tarihsel bir şahsiyet, sonraki dönemlerde ortaya çıkacak başka olay ve durumlarla ilişki kurarak anlam kazanır. Bu bakış açısından hareketle romanda yer alan Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin gibi tarihsel şahsiyetler yalnızca belirli bir dönemin dini aktörleri olarak değil, farklı zamanlar arasında anlam bağları kuran figürler olarak değerlendirilir.

Anahtar Kelimeler: Kerbela, figüral yorum, tarihsel süreklilik, Bekir Yıldız, Eric Auerbach.

Abstract: Bekir Yıldız is one of the leading writers in Turkish literature who addresses social issues and historical events from a socialist realist perspective. In his works, he interprets historical and cultural themes through a modern lens while vividly portraying the inner worlds of his characters and the social conflicts they face. In his novel *Ve Zalim ve İnanmış ve Kerbela*, he centers on the Battle of Kerbela, widely regarded as one of the pivotal events in Islamic history. The novel recounts the struggle waged by Imam Hussein and his companions against Yazid's army, framing this historical event within the context of the quest for justice, power, and truth. This study aims to examine Bekir Yıldız's novel in the context of Erich Auerbach's theory of figural interpretation. According to Auerbach's understanding of figural interpretation, historical events and figures cannot be evaluated solely within the boundaries of the era in which they emerged. Historical narratives can be read within a broader context through the meaningful relationships established across different time periods. Therefore, an event or historical figure from the past gains meaning by establishing connections with other events and circumstances that will emerge in subsequent periods. From this perspective, historical figures such as Hz. Ali, Hz. Hasan, and Hz. Hüseyin, who appear in the novel, can be evaluated not merely as religious actors of a specific era, but as figures who establish meaning connections across different times.

Keywords: Karbala, figural interpretation, historical continuity, Bekir Yıldız, Erich Auerbach.

Atıf: Cuşa, H. (2026). "Kerbela'nın Figüral Yorumu: Bekir Yıldız ve Erich Auerbach". *Edebî Eleştiri Dergisi*. 10(1): 231-244.

DOI: 10.31465/eeder.1834828

Geliş/Received: 02.12.2025

Kabul/Accepted: 23.03.2026

Yayın/Published: 25.03.2026

Extended Abstract

This study examines Bekir Yıldız's novel *Ve Zalim ve İnanmış ve Kerbela* through the theoretical framework of Erich Auerbach's concept of figural interpretation (*figura*). The research aims to reveal how Yıldız constructs a multi-layered narrative in which historical figures, religious motifs, and political tensions are recontextualized within a broader continuum of meaning that transcends temporal boundaries. By situating the novel within the tradition of figural hermeneutics, the study argues that the Kerbala narrative is not simply a historical episode but a symbolic structure that allows past and future events to be interconnected through a dynamic interpretive process.

The first part of the study outlines the conceptual foundations of the *figura* in classical antiquity, its transformation in Late Antique thought, and its consolidation in medieval Christian hermeneutics. Auerbach's understanding of figural interpretation emphasizes the linkage between two historical events: the first as an anticipatory figure and the second as its fulfillment (*veritas*). While these events occur in different temporal contexts, they are bound through a theological or metaphysical unity that allows them to gain meaning within a larger design. This interpretive model provides a methodological lens for analyzing Yıldız's novel, in which the lives and deaths of Ali, Hasan, and Hüseyin are not merely historical incidents but symbolic nodes embedded within a continuous chain of truth, justice, and moral struggle.

The analysis begins with the representation of Ali's political isolation, moral steadfastness, and eventual assassination. The novel portrays Ali as the embodiment of justice, confronted by the fragmentation and hypocrisy of Kufa's social and political environment. His assassination by Abdurrahman ibn Muljam is treated not only as the tragic end of an individual but as the culmination of a deeper ideological conflict that corrodes collective integrity. In this context, the study interprets Ali's earlier act of self-sacrifice during *Leyletü'l-Mebît*—when he risked his life for the Prophet—as a figural precursor to his own martyrdom. This act anticipates and symbolically foreshadows the later event, thereby creating a figural continuity between two distinct historical moments.

The novel additionally establishes a figural bridge between individual assassins and the ideological systems that shape them. The comparison between Ibn Muljam and Hasan Sabbah reveals how the act of assassination transcends personal motivation and becomes embedded within broader structures of radical belief, political manipulation, and charismatic authority. Yıldız's depiction of Kuttame's seduction and psychological influence over Ibn Muljam further highlights the recurring historical pattern in which ideological fervor and emotional manipulation converge to produce political violence. Through this figural reading, the study demonstrates how the novel situates assassination as a recurring historical motif whose logic extends beyond its immediate context.

The next section of the analysis focuses on Hasan, whose brief caliphate and subsequent treaty with Muawiya are examined as part of a figural pattern that parallels the biblical relationship between Aaron and Moses. Similar to Aaron's interim leadership in Moses's absence, Hasan's political restraint is interpreted as a preparatory phase that enables the emergence of a future truth: Hüseyin's martyrdom. The betrayal of Hasan by his wife, Cu'de, and its figural parallel to Judas Iscariot's betrayal of Jesus further illustrate the novel's reliance on archetypal patterns in which treachery operates as a catalyst for moral revelation and historical transformation. By framing Hasan's poisoning through such figural alignments, Yıldız reinforces the notion that individual tragedies participate in a broader symbolic horizon.

The final analytical section investigates Hüseyin's resistance at Kerbala as the ultimate realization of the moral trajectory traced by the earlier figures. Hüseyin's refusal to legitimize Yazid's rule and his determination to uphold justice despite overwhelming odds position him as the figurative fulfillment of an enduring ethical paradigm. The parallel drawn between Hüseyin's beheading and the beheading of John the Baptist underscores the recurrent historical pattern in which the spokespersons of truth are violently silenced by oppressive political structures. In both cases, the attempt to suppress truth paradoxically amplifies its resonance. The study argues that Yıldız's narrative frames Hüseyin's martyrdom not as a historical defeat but as a metaphysical victory, wherein the principles of justice, truth, and resistance achieve their most profound expression.

The study concludes that Bekir Yıldız's novel, when read through the lens of Auerbach's figural hermeneutics, reveals a complex narrative architecture that transforms historical events into symbolic texts charged with transcendent meaning. Figures such as Ali, Hasan, and Hüseyin emerge as nodes in a network of recurring motifs that extend across centuries, thereby linking Islamic history to universal patterns of ethical resistance, political oppression, and metaphysical fulfillment. Through its interweaving of historical reality, symbolic truth, and literary representation, the novel offers a compelling example of how literature can reconstruct collective memory and reinterpret foundational events in light of contemporary social and political concerns.

Giriş

Yeryüzünde dinlerden başka hiçbir şey ilginç değildir.

Baudelaire

Bekir Yıldız'ın *Ve Zalim ve İnanmış ve Kerbela* adlı romanını Erich Auerbach'ın figüral yorumlama teorisi çerçevesinde incelemek bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Çalışmada yöntem olarak Auerbach'ın geliştirdiği figüral yorum yaklaşımı esas alınmıştır. Auerbach'ın "figura" ve "veritas" kavramları etrafında şekillenen tarih anlayışına göre geçmişte gerçekleşen bir olay ya da figür, daha sonra ortaya çıkacak bir hakikatin öncüsü olarak değerlendirilir. Bu yaklaşım, önceki olaylar ile daha sonra gerçekleşecek olaylar arasında kurulan anlam ilişkilerini açıklamaya imkân tanır.

Romanın kurgusunda yer alan İslam tarihinin önemli olayları, figüral yorumun olanakları kapsamında incelendiğinde Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in anlatıdaki konumları evrensel anlamlar taşıyan figürler olarak değerlendirilmiştir. Bu figürlerin temsil ettiği adalet, direniş ve hakikat gibi kavramlar ise tarihsel bağlamın ötesine taşınarak yorumlanmıştır.

İnceleme nesnesi olan roman, figüral yorum bağlamında teolojik, sosyo-politik ve kültürel boyutlarıyla ele alınmıştır. Bu çerçevede, figüral ilişkiler aracılığıyla kurulan tarihsel sürekliliğin nasıl oluştuğu kadar, söz konusu sürekliliğin hangi ideolojik, estetik ve ahlakî kodlar üzerinden inşa edildiği de incelenmiştir.

Erich Auerbach "Figura" başlıklı çalışmasında figür kavramını, tarihsel olaylar arasında kurulan anlam ilişkilerini açıklayan temel bir ilke olarak değerlendirir. Nitekim Johannes Oeschger'e yazdığı bir mektupta bu çalışmanın büyük ölçüde inanç tarihiyle ilişkili olduğunu belirtir. Bununla birlikte bu çalışma, figüratif düşüncenin sadece teolojiyle sınırlı olmadığını; felsefe ve edebiyatı da kapsayan geniş bir düşünce alanı sunduğunu göstermektedir. (Violan, 2010: 307).

İlk kez *Archivum Romanicum* dergisinde yayımlanan bu çalışma, Auerbach'ın tarihsel süreklilik, temsil ve anlam ilişkileri üzerine geliştirdiği yorum anlayışının temel metinlerinden biri olarak kabul edilir (Violan, 2010: 95). Auerbach bu metinde, tarihsel olayların yalnızca kronolojik bir sırayla açıklanamayacağını, farklı zaman düzlemleri arasında kurulan anlam ilişkileri üzerinden yorumlanması gerektiğini ortaya koyar.

Paolo Valesio, *Scenes from the Drama of European Literature* adlı eserin önsözünde, Erich Auerbach'ın eleştirel düşünceye yaptığı en önemli katkılardan birinin figüral yorum anlayışını yalnızca geçmişe dönük bir okuma yöntemi olarak değerlendirmemesi olduğunu vurgular (Valesio, 1984). Bu yaklaşım, tarihi yalnızca ardışık olaylar dizisi olarak gören geleneksel anlayıştan ayrılır. Auerbach'a göre geçmiş ile gelecek arasında karşılıklı bir anlam ilişkisi vardır.

Bu nedenle tarihsel kişiler yalnızca kendi dönemleri içinde değerlendirilemez; farklı zamanlarda yeni anlamlar kazanan figürler olarak yorumlanır.

Edward Said, *Mimesis*'in ellinci yıl baskısına yazdığı önsözde Auerbach'ın tarih anlayışının Hristiyan teolojisindeki yorum geleneğiyle yakından ilişkili olduğunu belirtir. Bu geleneğe göre Eski Ahit'te anlatılan bazı kişiler ve olaylar, Yeni Ahit'te gerçekleşecek olayların bir tür ön işareti olarak yorumlanır. Said'e göre Auerbach, bu düşünceden hareketle figüratif yorum anlayışını tarih anlayışının merkezine yerleştirir. Ona göre tarih, yalnızca olayların kronolojik olarak sıralanmasından ibaret değildir. Farklı zamanlarda gerçekleşen olaylar, anlam bakımından birbirini tamamlayabilir. Bu nedenle Eski Ahit'teki olaylar, Yeni Ahit'te gerçekleşen olaylarla bağlantılı olabilir (Said, 2003).

Erich Auerbach, İstanbul'da bulunduğu yıllarda tarihsel anlatılar ile edebî metinler arasındaki ilişki üzerine yoğunlaşmıştır. Söz konusu çalışmalar, onun bu ilişkiyi yeniden düşünmesine imkân sağlamış ve Batı edebiyatında gerçekliğin nasıl temsil edildiğine dair özgün bir yaklaşım geliştirmesine katkıda bulunmuştur (Konuk, 2013: 36–37). Nitekim 1936–1947 yılları arasında İstanbul'da kaleme aldığı *Figura* adlı uzun deneme ile başyapıtı *Mimesis*, Auerbach'ın sürgün yıllarında şekillenen düşünce dünyasını belirgin bir biçimde ortaya koyar. Bu eserlerin, “bir yer değiştirmenin / huzursuzluğun endişesinden ortaya çıktığını söylemek mümkündür” (Akçay, 2019: 63).

Bu bağlamda Auerbach'ın metinlerinde görülen tarihsel süreklilik anlayışı, onun sürgün deneyiminin entelektüel bir izdüşümü olarak okunabilir. Yerinden edilme, yabancılaşma ve tarihsel anlamda belirsizlik duygusu, Auerbach'ın düşünce evrenine sinmiş; onun eleştirel perspektifini biçimlendiren başat unsurlar hâline gelmiştir. Dolayısıyla *Mimesis* ve “Figura”, yalnızca birer filolojik çalışma değil aynı zamanda sürgünün tetiklediği arayışın ve edebî metinler aracılığıyla inşa edilen yeni bir anlam dünyasının ifadesi olarak değerlendirilebilir.

Bekir Yıldız *Ve Zalim ve İnanmış ve Kerbela* adlı eserinde iktidar ile muhalefet, zulüm ile adalet ve inanç ile siyaset arasındaki gerilimleri kaleme alırken Kerbela'nın yalnızca tarihsel bir olay olarak kalmadığını; günümüzde de etkisini sürdüren evrensel bir mesele olduğunu gösterir (Özkırımlı, 1986). Romanın kurmaca dünyasında tarihsel olaylarla bireysel trajediler iç içe geçer. Kahramanlar, içinde yaşadıkları dönemin siyasal ve toplumsal koşulları içinde varoluş mücadelesi verir. Karakterlerin deneyimlediği çelişkiler, korkular, inançlar ve kuşkular ise insan doğasına özgü temel çatışmaları görünür kılar (Behramoğlu, 1987).

Bekir Yıldız, romanda yalnızca tarihte yer etmiş bir olayı anlatmakla yetinmez; aynı zamanda insanın otorite karşısındaki tutumunu ve adalet arayışını da çarpıcı bir biçimde ele alır. Eserin dikkat çekici yönlerinden biri, Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in yaşadığı trajedilerin evrensel boyutlarıyla yansıtılmasıdır. Kerbela, İslam tarihinde önemli bir kırılma noktası olarak toplumun kolektif hafızasında derin izler bırakmıştır. Bu olay, edebiyat ve kültürel anlatılar aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılarak tarihsel ve kültürel bellekteki yerini korumuştur (Binyazar, 1987).

Kerbela Vakası, İslam toplumunda derin bir etki bırakmış ve tarih boyunca farklı biçimlerde yorumlanmıştır. Bekir Yıldız da romanında Hz. Ali'nin şehadetiyle başlayan ve Kerbela'ya kadar uzanan süreci anlatır; bu olayların toplum üzerindeki etkilerini göstermeye çalışır (Turna, 2023: 275). Yazar, inancı yalnızca bireysel bir ibadet olarak değil, toplumu etkileyen bir güç olarak ele alır. Bu nedenle Kerbela, din, siyaset ve toplum arasındaki ilişkilerin açık biçimde görüldüğü bir olay hâline gelir. Roman da bu yönüyle sadece tarihsel bir olayı anlatmaz; inanç, iktidar ve toplum arasındaki gerilimleri sorgulayan bir metin niteliği kazanır (Samuk, 2024: 15).

Bekir Yıldız, romanında Kerbela hadisesini yalnızca tarihsel bir olay olarak anlatmakla yetinmez; bu olayı modern dönemin siyasal ve toplumsal deneyimleriyle ilişkilendirir. Askerî darbeler, otoriter yönetimler ve baskı rejimlerinin yarattığı şiddet ortamı, romanda Kerbela anlatısı üzerinden yeniden düşünülmesine olanak tanır. Bu şekilde yazar, tarihsel bir olay ile toplumun gündelik hayatta yaşadığı adaletsizlikler arasında bir ilişki kurar (Durukoğlu, 2012: 70). Romanda Hz. Hüseyin'in şahsında temsil edilen adalet arayışı ve zulme karşı direnme düşüncesi, anlatımın temel temalarından biridir. Bu nedenle Kerbela Olayı her dönemde yeniden ortaya çıkan adalet mücadelesinin bir sembolü olarak anlatılır (Ürkek Yakut, 2006: 102).

1.Figüral Yorumlama Kuramı

1.1. Figura Kavramı ve Tarihsel Gelişim Süreci

Figura kavramı, tarih boyunca biçim, temsil ve anlamla ilişkili bir kavram olarak önem taşımıştır. Bu kavram, sadece dış görünüşü değil, aynı zamanda bir anlatma ve düşünme biçimini de ifade eder. Bu yüzden retorik, edebiyat ve felsefe gibi farklı alanlarda kullanılmıştır.

Erich Auerbach, *Scenes from the Drama of European Literature* adlı eserindeki 'Figura' bölümünde, figura kavramının Latince *ingere* (şekil vermek) fiilinden türediğini belirtir. Bu kelime başlangıçta yalnızca 'biçim' anlamında kullanılmıştır. Zamanla *figura* kelimesi yalnızca 'biçim' anlamını taşıyan bir kelime olmaktan çıkmış edebiyat, retorik ve felsefe gibi alanlarda kullanılan bir kavrama dönüşmüştür. Antik Roma'da bu kavram hem gözle görülen somut biçimleri hem de düşünceyle ilgili soyut yapıları anlatmak için kullanılmıştır. Terentius ve Pacuvius kelimeyi daha çok alışılmamış şekiller için kullanırken Plautus benzer bir anlamı karşılamak için *fictura* kelimesini tercih etmiştir. Bu iki kavram arasında küçük ama önemli bir fark vardır: *fictura* biçim verme sürecini anlatırken *figura* ortaya çıkmış ve tamamlanmış biçimi ifade eder. Roma'nın Yunan düşüncesiyle etkileşime girmesiyle birlikte bu kavram daha geniş bir anlam kazanmıştır. Varro kelimeyi daha çok 'biçim' anlamında kullanırken Lucretius ve Cicero kavramı dil, felsefe ve retorik alanlarına taşıyarak ona daha geniş bir kullanım alanı kazandırmıştır. Bununla birlikte figura kelimesinin *nova* (yeni) sıfatıyla birlikte kullanılması, bu kavramın sadece biçimi değil, aynı zamanda değişim ve dönüşüm fikrini de içerdiğini gösterir (Auerbach, 1984: 11–12).

Latince *figura* kavramı başlangıçta yalnızca 'biçim' anlamında kullanılırken zamanla daha geniş bir anlam kazanmıştır. Bu değişimde Roma düşüncesinin Helenistik kültürle kurduğu ilişki önemli bir rol oynamıştır. Böylece *figura*, sadece sabit bir şekli değil düzeni, modeli ve değişimi de ifade eden bir kavram hâline gelmiştir. Kavramın bu şekilde genişlemesinin ilk örneklerinden biri Varro'da görülür. Varro, *figura* kavramını nesnelerin düzeniyle ilişkilendirerek ona daha sistemli bir anlam kazandırır. Daha sonra Roma eğitim sisteminin gelişmesiyle birlikte kavram, özellikle dilbilgisi ve retorik alanlarında kullanılmaya başlanmıştır. Lucretius ise *figura* kavramını daha geniş bir anlamda kullanır. Ona göre *figura*, yalnızca fiziksel şekilleri değil, soyut yapıları da açıklar. *De Rerum Natura* adlı eserinde bu kavramı model ile kopya arasındaki ilişkiyi anlatmak için kullanır. Ayrıca çocukların anne ve babalarına benzemesini açıklarken de bu kavramdan yararlanır. Bu durum, figura kavramının nesiller arasındaki benzerliği anlatmak için de kullanıldığını gösterir. Lucretius'a göre figura yalnızca görülen şekilleri değil, zihinde oluşan rüya, hayal ve düşünceleri de açıklar. Atomların şekli ve hareketi de bu kavramla anlatılır. Bu nedenle figura, sadece sabit bir biçimi değil değişimi ve hareketi de ifade eder. Cicero ise figura kavramını daha geniş bir anlamda kullanır. Onun metinlerinde figura bazen insan bedenini, bazen de doğadaki düzeni anlatmak için kullanılır (Auerbach, 1984: 3–19).

Antik Çağ'da *figura* kavramı başlangıçta yalnızca 'biçim' anlamında kullanılırken zamanla daha geniş anlamlar kazanmıştır. Bu süreçte kavram; değişim, bellek ve söylemle ilişkilendirilmiş ve farklı düşünürler tarafından yeniden yorumlanmıştır. Ovidius, *Metamorfozlar* adlı eserinde *figura* kavramını doğadaki sürekli değişimi açıklamak için kullanır ve onu biçim değişimi, yanılısma ve kimlik dönüşümü ile birlikte düşünür. Bu nedenle Ovidius'un şiirlerinde *figura*, sabit bir şekli değil sürekli değişen bir varoluşu ifade eder. Ölüm, rüya ve büyü gibi geçiş durumları bu dönüşümün en belirgin örnekleridir. Vitruvius ise *figura* kavramını mimarlık alanında kullanır. Ona göre *figura*, yapıların planını ve biçimini belirleyen teknik bir kavramdır ve burada değişimden çok düzen, ölçü ve işlev önemlidir. Plinius *figura* kavramını bellekle ilişkilendirir ve bu kavramın yalnızca dış görünüşü değil aynı zamanda kimliğin ve hatıranın korunmasını da ifade ettiğini söyler. Böylece *figura*, toplumsal hafızayla ilişkili bir kavram hâline gelir. Quintilian ise *figura*'yı retorik alanında ele alır ve sözün hem biçimini hem de anlamını belirleyen bir anlatım aracı olarak değerlendirir. Bundan dolayı *figura*, özellikle hukuk ve siyaset dilinde etkili bir anlatım aracı olarak kullanılmıştır (Auerbach, 1984: 21–27).

1.2. Figüral Yorumlama

Orta Çağ'da Kilise Babaları; figüral yorumu, tarih ile Tanrı'nın planı arasındaki bağı açıklamanın temel yollarından biri olarak görür. Bu anlayış, özellikle Tertullianus ile birlikte daha düzenli ve sistemli bir hâle gelir. Buna göre Eski Ahit'te anlatılan olaylar yalnızca geçmişte olup bitmiş hadiseler değildir; aynı zamanda Yeni Ahit'te gerçekleşecek ilahi kurtuluşun önceden haber verilmiş işaretleridir. Tertullianus figüral yorumu, bir olayın ileride gerçekleşecek başka bir ilahi hakikati işaret etmesi olarak açıklar. Bu bağlamda *figura*, iki olay arasında kurulan anlam ilişkisi olarak tanımlanır. Bu anlayış, Orta Çağ teolojisinde zaman ile vahiy arasındaki ilişkiyi açıklamada önemli bir rol oynar. Örneğin Yeşu'nun İsrailoğullarını Vaat Edilmiş Topraklar'a götürmesi, Mesih'in insanlığı kurtuluşa ulaştırmasının bir işareti olarak yorumlanır. Figüral yorum sadece olaylarla sınırlı değildir; kişiler, nesnelere ve mekânlar da bu şekilde anlamlandırılır. Nuh'un Gemisi'nin Kilise'yi temsil etmesi ya da Musa'nın Mesih'in öncüsü olarak görülmesi bu duruma örnektir. Öte yandan Augustinus figüral yorumlamanın tarihsel gerçekliği ortadan kaldırmadığını ileri sürer. Ona göre Eski Ahit, Tanrı'nın zaman içinde insanlığa açıkladığı kurtuluş planının parçalarını içeren bir metindir. Bu bakımdan Eski Ahit'teki olaylar, yalnızca kendi bağlamlarında değil Mesih'in gelişimiyle birlikte tamamlanan ve asıl anlamına kavuşan bir bütünün parçaları olarak değerlendirilir. Augustinus'un yaklaşımında *figura*, Eski ve Yeni Ahit arasında bağ kuran bir köprü işlevi görür. Dolayısıyla figüral yorum, sadece bir metin yorumlama yöntemi değildir. Aynı zamanda Tanrı'nın tarih içindeki iradesini anlamaya çalışan bir düşünme biçimidir (Auerbach, 1984: 28–42).

Sanat alanında ise figüral yorum, Orta Çağ'da özellikle ikonografi ve tiyatro alanında kullanılan bir anlamlandırma biçimidir. Bu dönemde figüratif imgeler sadece estetik bir unsur olarak görülmez; aynı zamanda teolojik anlatılarla ve kurtuluş düşüncesiyle ilişkili semboller olarak değerlendirilir. Bu anlayışa göre sanat, Tanrı'nın planının yeryüzündeki bir yansımasıdır. Bu nedenle sanat eserlerinde yer alan her imge, görünen anlamının ötesinde daha derin bir anlam taşır. Örneğin İsa'nın çarpmıha gerilmesi sahnesi yalnızca tarihsel bir olayı anlatmaz; Eski Ahit'teki olaylarla ilişkilendirilerek figüral bir anlam kazanır. Benzer şekilde erken Hristiyan sanatındaki bazı imgeler, İsa'nın dirilişine gönderme yapan semboller olarak yorumlanır. Bu nedenle figüral sanat, semboller aracılığıyla tarihsel olayların ilahi düzen içindeki yerini açıklayan bir anlayışa dayanır. Orta Çağ sanatında doğa da olduğu gibi taklit edilmesi gereken bir gerçeklik olarak değil, ilahi hakikatin bir yansıması olarak görülür. Bu düşünce, Yeni Platoncu felsefenin

etkisiyle şekillenmiştir. Buna göre sanatçı, ilahi hakikati görünür hâle getiren bir aracı, sanat eseri ise görünmeyen hakikatin görünen biçimi olarak kabul edilir. Figüral düşüncenin edebiyattaki en önemli örneklerinden biri Dante'nin *İlahi Komedya* adlı eseridir. Dante bu eserinde tarihsel kişiler ile ilahi gerçeklikler arasında anlam ilişkileri kurar ve dünya tarihini Tanrısal düzenin bir parçası olarak yorumlar (Auerbach, 1984: 60–75).

Figüral yorum, basit bir neden-sonuç ilişkisine dayanmaz. Bu anlayışta tarih, İlahi bir düzen içinde birbirine anlam yoluyla bağlı olaylardan oluşur. Figüral yapı, zaman bakımından birbirinden uzak olan iki olay arasındaki anlam ilişkisini görünür hâle getirmeyi amaçlar. Buna göre önceki bir olay, daha sonra gerçekleşecek başka bir olayın habercisi ya da önceden ortaya çıkmış bir örneği olarak anlaşılır. Erich Auerbach'a göre figüral yorum tam olarak bu ilişkiye dayanır. Auerbach'ın tanımına göre figüral yorum:

...iki olay veya kişi arasında bir bağlantı kurar; bunlardan ilki yalnızca kendisini değil aynı zamanda ikincisini de ifade ederken ikincisi birincisini kapsar ve tamamlar. Figürün iki kutbu zamansal olarak ayırır, ancak her ikisi de gerçek olaylar veya figürler olarak zamanın, tarihsel yaşam akışının içindedir. Yalnızca bu iki kişi veya olayın anlaşılması ruhsal bir eylemdir, fakat bu ruhsal eylem geçmiş, şimdi veya gelecekteki somut olaylarla ilgilenir; kavramlar veya soyutlamalar ise ikincil önemdedir (Auerbach, 1984: 53).

Auerbach'ın tanımı figüral yorumun temel ilkelerini ortaya koyar. Buna göre İlk olay, gelecekte gerçekleşecek olanın bir figürü; ikinci olay ise bu figürün gerçekleşmesi, hakikat (veritas) olarak değerlendirilir. Bu bakımdan figüral yorumu anlayabilmek için, figür ile hakikat arasındaki ilişkiyi doğru kavramak gerekir. Çünkü bu ilişki, geçmiş ile gelecek arasında kurulan anlam sürekliliğinin temelini oluşturur.

Bu çerçevede figür ve tamamlanma kavramları, tarih içinde birbirini açıklayan iki temel anlam düzeyi olarak düşünülebilir. Figür, henüz tam olarak ortaya çıkmamış bir hakikatin erken bir görünümü gibidir; tamamlanma (veritas) ise bu gizli anlamın tarih içinde gerçekleşmesi ve açığa çıkmasıdır. Figüral yorum anlayışında geçmişte yaşamış kişiler ve yaşanmış olaylar yalnızca sembolik unsurlar olarak görülmez; aksine bunlar tarihsel gerçekliğe sahip olaylar ve kişilerdir. Ancak bu tarihsel gerçeklik, kendisini aşan daha geniş bir anlamı da içinde taşır. Bu nedenle bir tarihsel kişi ya da olay, kendisinden sonra ortaya çıkacak başka bir olayın veya hakikatin öncüsü olarak yorumlanabilir. Fakat bu durum, onun tarihsel gerçekliğini ortadan kaldırmaz. Aynı şekilde tamamlanma da soyut bir düşünce değildir; tarih içinde gerçekleşen bir olgu olarak anlam kazanır. Bu nedenle figüral yorum, figür ile tamamlanma arasındaki ilişkiyi yalnızca metafizik bir düzlemde değil, tarihsel gerçeklik içinde açıklar (Auerbach, 1984: 34).

Bu yaklaşıma göre tarih, henüz tamamlanmamış bir sürecin parçalarından oluşur. Geçmiş olaylar, gelecekte ortaya çıkacak anlamların işaretleri olarak okunur. Bu nedenle tarih, sadece geriye doğru okunan bir anlatı değil, aynı zamanda ileriye doğru anlam kazanan bir süreçtir. Dolayısıyla figüral yorumlama kuramı, tarihsel olayları henüz tamamlanmamış bir yazgının fragmanları olarak görmeyi zorunlu kılar. Bu yaklaşıma göre tarih artık geriye dönük bir okuma değil ileriye doğru yazılmış, ancak henüz oynanmamış bir metindir.

2. Figüral Yorumlama Bağlamında Ve Zalim Ve İnanmış Ve Kerbela Romanının Analizi

2.1. Suikastın Figüral Döngüsü: Hz. Ali ve Ölümün Gölgesinde Yaşamak

Bekir Yıldız'ın *Ve Zalim ve İnanmış ve Kerbela* adlı romanı, Kûfe'nin sosyo-politik yapısını, Hz. Ali'nin karşı karşıya kaldığı tehditleri ve onun toplum içindeki yalnızlığını anlatır. Romanda Hz. Ali, yalnızca tarihsel bir şahsiyet olarak değil, adalet ve hakikat ilkelerinin temsilcisi olarak ele

alınır. Bu nedenle onun mücadelesi, sadece kişisel bir mücadele değil, aynı zamanda toplumsal ve tarihsel bir mücadele niteliği taşır.

Romanın başlarında Kûfe halkının çelişkili tutumları ve şehirde dönen siyasi entrikalar anlatılır. Halk, Hz. Ali'nin adaletini ve dürüstlüğünü kabul eder; ancak bu adaletin gerektirdiği sorumluluğu üstlenmekten kaçınır. Bu durum, şehirdeki yönetim krizini daha da derinleştirir ve toplumdaki çözülme hızlandırır. Hz. Ali ise ilkelerinden taviz vermeyen bir lider olarak giderek yalnızlaşır. Toplumun onu desteklememesi, adaletin uygulanmasını zorlaştırır. Bu noktada romanda adalet, sadece bir düşünce ya da kavram olarak değil, korunması ve uğruna mücadele edilmesi gereken bir değer olarak anlatılır. Hz. Ali'nin yalnızlığı da bireysel bir durumdan çok, toplumsal bir sorunun sonucu olarak dile getirilir.

Romanın en çarpıcı bölümlerinden biri, Abdurrahman bin Mülcem'in gerçekleştirdiği suikast sahnesidir. Hz. Ali, sabah namazına giderken saldırıya uğrar ve ağır şekilde yaralanır. Yazar bu olayı sadece bir suikast ya da trajedi olarak anlatmaz; bu sahne üzerinden adaletin sahipsiz kaldığında nasıl yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalacağını gösterir. Bu olay romanda sadece bir kişinin ölümü olarak değil, bir düşüncenin ve bir adalet anlayışının darbe alması olarak anlatılır. Hz. Ali'nin aldığı ölümcül darbe, bireysel bir sonun ötesinde, İslam toplumunda adalet anlayışının zayıflamasının bir işareti olarak sunulur. Bu bağlamda onun yere düşmesi, aynı zamanda bir idealin sarsılması anlamına gelir. Yazar, bu sahne ile adaletin ancak onu koruyan insanlar ve güçlü bir toplumsal bilinç olduğunda ayakta kalabileceğini anlatmak ister.

Yıldız, romanda suikastın yalnızca kişisel bir husumetin sonucu olmadığını özellikle vurgular. Hz. Ali'nin ölüm döşeğinde oğullarına söylediği sözler, olayın arka planındaki asıl gerçeği ortaya koyar: *"Hem unutmayın ki, her öldürenin arkasında bir öldürten vardır. Sakın ola, öldüreni öldürmekle öldürtenleri unutturmayın halka. Halk unutsa bile siz unutmayın. Kim oluyor ki Mülcem oğlu? Bir gafil, bir zavallı... Ama kinine bakın hele... Bu kini köpürtenler kim?"* (Yıldız, 1989: 20). Bu sözlerde vurgulanan temel nokta, suikastı gerçekleştiren kişinin tek başına değerlendirilmemesi gerektiğidir. Çünkü görünen fail ile asıl faili hazırlayan koşullar ve güç ilişkileri birbirinden farklıdır. Bu nedenle romanda suikast, bireysel bir intikam eylemi olarak değil, onu hazırlayan siyasi ve ideolojik ortamın bir sonucu olarak ele alınır. Bu yönüyle roman, suikastın ardındaki iktidar yapılarına odaklanarak eylemin gerçek faillerine ilişkin yerleşik algıyı sorgular.

Romanın kurmaca düzleminden tarihsel bağlama yöneldiğimizde, Hz. Ali'nin konumu figüral yorum çerçevesinde anlam kazanır. Bu yaklaşım, anlatının anlam katmanlarını derinleştirirken Hz. Ali'yi yalnızca tarihsel bir kişi olarak değil, aynı zamanda bir hakikatin temsilcisi olarak konumlandırır. Bu nedenle onun şehadeti, bireysel bir ölüm olmanın ötesinde, geçmişte temelleri atılan bir sürecin tamamlanması ve anlamının açığa çıkması şeklinde yorumlanabilir.

Bu bağlamda Leyletü'l-Mebît, Hz. Ali'nin İslam tarihindeki figüral rolünü başlatan ve onun şehadetiyle tamamlanan tarihsel sürecin ilk halkası olarak değerlendirilebilir. Hz. Muhammed'in Mekke'de öldürülmek istendiği gece, Hz. Ali onun yerine yatağa girerek hayatını tehlikeye atmış ve Peygamber'in kurtuluşuna imkân sağlamıştır. Bu olay, yalnızca bireysel bir fedakârlık örneği değildir; aynı zamanda Hz. Ali'nin ileride üstleneceği kaderin ve tarihsel rolün bir işaretidir. Onun kendisini feda etmeye hazır oluşu, Hz. Ali'yi tarihsel düzlemde yalnızca sadık bir dost değil, hakikat ve adalet uğruna bedel ödemeyi göze alan bir figür hâline getirir. Bu yönüyle Leyletü'l-Mebît, Hz. Ali'nin şehadetiyle sonuçlanacak sürecin başlangıcını haber veren figüral bir sahne niteliği taşır. Hz. Ali'nin o gece ölümü göze alarak yatağa yatması, adanmışlıkla başlayan bir hayatın trajik sonunu önceden haber veren bir sahne olarak yorumlanabilir.

Hız. Muhammed'e yönelik suikast girişimi, figüral bir bakışla değerlendirildiğinde Hız. Ali'nin ileride uğrayacağı suikastın öncülü olarak anlam kazanır. Nitekim ilk olayda Hız. Ali, bir dava uğruna kendisini tehlikeye atarak Hız. Muhammed için ölümü göze alırken ikinci olayda ise adaletin temsilcisi hâline gelmiş bir figür olarak doğrudan hedef alınır. Böylece geçmişte yaşanan bir olay, gelecekte gerçekleşen bir ölümle tamamlanan bir hakikate dönüşür. Bu açıdan Hız. Ali'nin şehadeti yalnızca bireysel bir trajedi olarak değil, adalet talep eden fakat bu adaleti koruma sorumluluğunu üstlenmeyen bir toplumun ahlaki çelişkisinin görünür hâle gelmesi olarak okunabilir. Toplumun adalet isteği ile adalet uğruna bedel ödeme iradesi arasındaki mesafe, Hız. Ali'ye yönelik tavırda ortaya çıkar. Bu nedenle Hız. Ali'nin ölümü, yalnızca bir kişinin ölümü değil, aynı zamanda toplumun vicdani sorumluluktan kaçınmasının ve suça dolaylı biçimde ortak oluşunun sembolik bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Bekir Yıldız'ın *Ve Zalim ve İnanmış ve Kerbela* romanında suikast girişimi, yalnızca dinî şahsiyetler üzerinden değil, tarihsel figürler aracılığıyla da figüral bir süreklilik içinde ele alınabilir. Romanın kurmaca düzleminde yer alan İbn Mülcem ile tarih sahnesinde öne çıkan Hasan Sabbah, ideolojik saiklerle şekillenen suikast eylemlerinin farklı dönemlerde ortaya çıkan temsilcileri olarak düşünüldüğünde suikastın tarihsel süreç içinde benzer düşünce biçimleriyle yeniden üretilen bir eylem biçimi olarak anlam kazanır. Böylece figüral ilişkiler aracılığıyla suikastın tarihsel ve toplumsal bağlamlarda nasıl tekrar ettiği anlaşılır.

Bu bağlamda romanda Haricilerin temsilcisi olarak yer alan Abdurrahman bin Mülcem ile Haşhaşi lideri Hasan bin Sabbah arasında kurulan figüral ilişki, her iki karakterin tarihsel arka planlarının ve ideolojik yönelimlerinin karşılaştırmalı bir yaklaşımla ele alınmasını gerektirir. Romanda bin Mülcem, Hız. Ali'ye düzenlediği suikastı bireysel bir kin ya da siyasi bir hesaplaşma olarak değil, mutlak adalet anlayışının bir gereği olarak görür ve eylemini bu düşünceyle meşrulaştırır. Harici düşüncede adalet, tartışmaya açık bir ilke değil, uğruna her türlü eylemin meşru görülebileceği mutlak bir hakikat olarak kabul edilir. Bu nedenle bin Mülcem, kendisini hakikatin uygulayıcısı olarak görür ve ilahi bir görevle yükümlü olduğuna inanır. Dolayısıyla onun suikast eylemi yalnızca bir yok etme girişimi değil, aynı zamanda kendisini hakikatin temsilcisi olarak konumlandırma çabasıdır.

Benzer şekilde Hasan bin Sabbah da eylemlerini ideolojik bir yaklaşım ve mutlak sadakat anlayışı doğrultusunda gerçekleştiren bir figür olarak karşımıza çıkar. Haşhaşilerin lideri olan Hasan bin Sabbah, suikast eylemlerini yalnızca stratejik bir savaş yöntemi olarak değil, aynı zamanda bir inanç sistemini koruma ve siyasi otoriteyi sarsma aracı olarak kullanmıştır. Bu noktada bin Mülcem ile Hasan bin Sabbah arasında benzer bir motivasyonun varlığı dikkat çeker: İdealize edilen hakikati korumak adına otoritenin merkezinde yer alan figürü ortadan kaldırmak. Ancak iki figür arasındaki temel fark, bin Mülcem'in eylemini radikal bir inanç ve adalet anlayışı doğrultusunda bireysel olarak gerçekleştirmesi, Hasan bin Sabbah'ın ise suikastı sistemli bir stratejiye dönüştürerek kurumsal bir yöntem hâline getirmesidir.

Figüral bir okuma açısından değerlendirildiğinde, Abdurrahman bin Mülcem radikal bir adalet anlayışının tarihsel temsilcisi olarak öne çıkarken, Hasan bin Sabbah bu anlayışı siyasi bir araca dönüştüren ve örgütleyen bir figür olarak karşımıza çıkar. Bu nedenle bin Mülcem'in bireysel suikastı, figüral anlamda Hasan bin Sabbah'ın kurumsallaşmış suikast düzeninin tarihsel bir öncülü olarak yorumlanabilir. Her iki figür de ideolojik çatışmaların yoğunlaştığı dönemlerde ortaya çıkmış ve mutlak hakikati savunma iddiasıyla egemen otoritenin temsilcilerini hedef almıştır. Ancak eylemler, farklı tarihsel ve siyasi koşullar içinde gerçekleşmiştir. Bu nedenle iki

figür arasındaki ilişki, siyasal inanç temelli hakikat anlayışının suikast eylemleri üzerinden tarihsel bir süreklilik kazanması şeklinde değerlendirilebilir.

Romanda figüral sürekliliğin dikkat çekici örneklerinden biri, Nehrevan Savaşı'ndan sonra gelişen olaylar etrafında kurulur. Hz. Ali'nin Nehrevan'da Haricileri yenilgiye uğratması ve bu savaşta Kuttame'nin babası, kardeşi ve kocasının ölmesi, Kuttame'nin zihninde derin bir intikam duygusunun doğmasına yol açar. Bu intikam arzusu, Kuttame'nin Abdurrahman bin Mülcem'i etkileyerek Hz. Ali'ye suikast düzenlemeye yönlendirmesiyle sonuçlanır. Bu noktada Kuttame'nin bin Mülcem'i etkileme biçimi ile Hasan Sabbah'ın fedailerini cennet vaadiyle yönlendirmesi arasında figüral bir benzerlik kurulabilir. Her iki durumda da suikastçının eylemi kişisel bir çıkarın sonucu olarak değil, inanç ve hakikat söylemiyle meşrulaştırılan bir yönlendirme sürecinin sonucunda ortaya çıkar.

Anlatıcı, Kuttame'nin bin Mülcem'i ikna ettiği sahneyi “Oda yeniden ışıdı sanki. Bir gül bahçesindeymiş gibi birbirlerine baktılar” (Yıldız, 1989: 11) sözleriyle aktarırken, bin Mülcem'in yaşadığı dönüşümü neredeyse mistik bir deneyim gibi betimler. Bu sahne, Hasan Sabbah'ın fedailerine afyon vererek onlara bir cennet yanılsaması sunmasıyla benzerlik taşır. Her iki durumda da suikastçının iradesi, hakikat iddiası etrafında kurulan güçlü bir anlatı aracılığıyla yönlendirilir; eylem kutsal bir görev olarak sunulur ve böylece suikast, bireysel bir suç olmaktan çıkarak ideolojik bir misyona dönüştürülür.

Kuttame'nin bin Mülcem üzerindeki etkisi, bakışları, sözleri ve cazibesi aracılığıyla onun üzerinde hem duygusal hem de zihinsel bir etki oluşturur ve bin Mülcem'i adeta bir vecd hâline sürükler. Hasan Sabbah'ın fedailerini üzerinde kurduğu etki ise halüsinatif deneyimler ve güçlü bir inanç söylemi aracılığıyla mutlak sadakat ve sorgusuz itaat üretmeye dayanır. Bin Mülcem'in Kuttame'nin söylemleriyle yaşadığı dönüşüm ile Haşhaşi fedailerinin cennete gideceklerine inanarak suikasta yönelmeleri arasında benzer bir dönüşüm süreci bulunmaktadır. Bu bağlamda, Kuttame'nin bin Mülcem'i yönlendirme biçimi, Sabbah'ın ideolojik manipülasyon sisteminin bireysel ve tarihsel bir prototipi olarak değerlendirilebilir. Kuttame'nin cazibesi ve intikam söylemleri ile Sabbah'ın afyonu ve vaazları, suikastçıyı teslimiyet hâline sokan araçlar olarak benzer işlevler görmektedir.

Figüral bakış açısıyla suikastın arka planı incelendiğinde, Hariciler ile Haşhaşiler arasında kurulan tarihsel ilişkinin bir süreklilik taşıdığı görülür. Her iki yapı da suikastı yalnızca siyasal bir eylem olarak değil, mutlak hakikatin yeryüzündeki temsili olarak görmüş ve şiddeti kutsal bir araç olarak meşrulaştırmıştır. Bu nedenle suikast, her iki yapı için de sıradan bir öldürme eylemi değil, ilahi bir görevin yerine getirilmesi olarak yorumlanmıştır. Haricilikte bu anlayış daha çok bireysel eylemler biçiminde ortaya çıkarken Haşhaşilikte aynı anlayışın örgütlü ve sistemli bir stratejiye dönüştüğü görülür.

Bu doğrultuda Haricilerin Hz. Ali'ye, Haşhaşilerin ise Nizamülmülk'e düzenlediği suikastlar aynı figüral şema içinde değerlendirilebilir. Bu açıdan Hariciler, bireysel suikast anlayışının tarihsel öncülü olarak Haşhaşiler ise bu anlayışın örgütlü ve sistemli bir yapıya dönüşmüş hâli olarak okunabilir. Her iki yapı da otorite karşıtlığı, seçkin cemaat yapısı, ideolojik mutlakiyetçilik ve şiddetin araçsallaştırılması gibi ortak özellikler etrafında benzer bir düşünce biçimini temsil eder. Bu figüral yaklaşım radikal inanç sistemlerinin tarih boyunca nasıl yeniden üretildiğini ve kalıcı ideolojik yapılara nasıl dönüştüğünü ortaya koyar. Farklı tarihsel, siyasal ve kültürel bağlamlarda yeniden biçimlenen bu sistemler, özünde benzer doktriner temellere dayanarak süreklilik gösterir. Yıldız'ın romanda vurguladığı üzere suikast eylemleri, bireysel fanatizmin bir sonucu olmaktan çok, sistemli bir ideolojik zihniyetin ürünüdür. Bu durum, devlet ve iktidar yapılarının kendi

sürekliliklerini sağlamak amacıyla çeşitli teşkilatlar oluşturmasıyla yakından ilişkilidir. “Devlet, kendi içerisinde mevcut düzenini korumak ve daha ileriye götürmek amacıyla çeşitli teşkilatları bünyesinde barındırmaktadır. Bunlar, siyasi bir oluşum olmanın gerektirdiği bir zorunluluktur” (Ölmez & Erdem, 2019: 382). Bu yapılar başlangıçta siyasi düzenin korunması için gerekli görülen unsurlar olarak ortaya çıksa da zamanla bireylerin politik yönelimlerini şekillendiren hatta suikast gibi radikal eylemleri meşrulaştıran ideolojik aygıtlara dönüşebilmektedir.

2.2. İktidarın Eşiğinde Durmak: Hz. Hasan'ın Liderlik Konumu ve İhanete Uğraması

Hız. Hasan ile Hz. Harun arasında kurulabilecek figüral ilişki, yalnızca tarihsel benzerliklere dayanan yüzeysel bir karşılaştırma değildir; aksine, her iki şahsiyetin de kriz anlarında üstlendikleri liderlik biçimi üzerinden okunabilecek derin bir anlam ortaklığına işaret eder. Her ikisi de kendi dönemlerinde siyasal ve toplumsal düzenin sarsıldığı kritik eşiklerde ortaya çıkmış, fakat liderliklerini doğrudan çatışma, güç gösterisi ya da sert müdahale üzerinden değil; dengeyi koruma, çözülmeyi geciktirme ve toplumu mümkün olduğunca ayakta tutma çabası üzerinden inşa etmiştir. Bu nedenle Hz. Hasan ile Hz. Harun'u edilgen, geri çekilen ya da otorite kaybına uğrayan figürler olarak değerlendirmek yetersiz kalır. Daha isabetli olan onları içinde buldukları dönemlerde çatışmayı körükleyen kişiler değil, daha büyük bir hakikatin ve dönüşümün zeminini hazırlayan kurucu şahsiyetler olarak okumaktır.

Figüral yorumun temel mantığı, bir kişi ya da olayın anlamını yalnızca kendi tarihsel bağlamı içinde değil, sonraki gelişmelerle kurduğu ilişki içinde kavramaya dayanır. Bu bakımdan Hz. Hasan'ın Muaviye ile yaptığı barış sonrasında hilafetten çekilmesi ile Hz. Harun'un Hz. Musa'nın yokluğunda toplumsal düzeni korumaya çalışması arasında dikkat çekici bir ilişki bulunmaktadır. Her iki olayda da görünürde bir geri çekiliş, bir bekleyiş ve doğrudan hesaplaşmadan kaçınma söz konusudur. Ancak figüral bakış açısından bu tutum, zayıflığın değil, daha derin bir sorumluluğun göstergesi olarak anlam kazanır. Çünkü burada esas olan anlık zafer değil, toplumun dağılmasını engellemek ve gelecekte ortaya çıkacak hakikate zemin hazırlamaktır.

Bilindiği üzere Hz. Harun, Hz. Musa'nın yardımcısı olarak toplumda dengeyi sağlama görevini üstlenmiştir. Hz. Musa vahiy almak üzere Sina Dağı'na çekildiğinde Hz. Harun, toplumu bir arada tutmaya çalışmış; ancak altın buzağı hadisesi sırasında otoritesi zayıflamış ve liderliği tartışmalı hâle gelmiştir. Buna rağmen bu süreç, Hz. Musa'nın dönüşü ve toplumun yeniden inşasıyla birlikte daha derin bir anlam kazanmıştır. Benzer şekilde Hz. Hasan da babası Hz. Ali'nin vefatının ardından hilafeti devralmış; ancak Muaviye'nin siyasi baskısı karşısında savaşmak yerine barışı tercih ederek hilafeti ona bırakmıştır. Bu tercih, görünüşte bir liderin geri çekilişi gibi algılsa da figüral bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde farklı bir anlam kazanır. Hz. Hasan'ın siyasi uzlaşısı, tıpkı Hz. Harun'un Hz. Musa'nın dönüşüne kadar toplumu bir arada ve dengede tutma çabası gibi uzun vadeli bir hazırlık ve geçiş süreci olarak okunabilir.

Romanda Hz. Hasan'ın eşi Cu'de'nin ihaneti, figüral okuma bağlamında değerlendirildiğinde, bu olayın farklı dönemlerde tekrarlanan bir anlatı kalıbının parçası olduğu görülür. Tarihsel süreçte Yahuda İskaryot ile Cu'de, farklı inanç dünyalarına ait olsalar da liderlerini dünyevi vaatler uğruna feda eden ve bu yönüyle ihanetin sembolüne dönüşen iki arketip olarak öne çıkar. Yahuda, Hz. İsa'yı gümüş karşılığında Romalılara teslim ederken; Cu'de, Muaviye'nin iktidar vaatleri doğrultusunda Hz. Hasan'ı zehirleyerek İslam tarihinde benzer bir ihanet gerçekleştirmiştir. Bu iki olay, yalnızca bireysel eylemler olarak değil, tarih boyunca tekrar eden bir “ihanet motifi”nin farklı dönemlerde ortaya çıkan örnekleri olarak değerlendirilebilir.

Bekir Yıldız'ın *Ve Zalim Ve İnanmış Ve Kerbela* romanında Cu'de'nin ihaneti, olayların akışını değiştiren önemli bir sahnedir. Romanda Hz. Hasan'ın zehirlenmesi sadece tarihsel bir olay olarak

anlatılmaz; aynı zamanda Cu'de'nin iç dünyasında yaşadığı değişimi de gösterir. Romanda yer alan “*Tülbentin üzerinden, o ince dokudan, zehri testiye geçirdiğinde, bir yıl mı, bir ömür mü geçti anlayamadı Cu'de. Ama odasına döndüğünde, muradına ermiş insanların sevinciyle uçacak gibiydi*” (Yıldız, 1989: 52). Bu sahnede Cu'de'nin ihaneti, yalnızca bilinçli bir eylem değil aynı zamanda karakterin içsel bir zafer sarhoşluğuna kapıldığı bir an olarak betimlenir.

Hız. Hasan ile Hız. İsa'nın tarihsel konumları figüral anlamda bir örüntü oluşturur. Her ikisi de adaletli ve merhametli, çatışmadan kaçınan ama inandığı değerlerden vazgeçmeyen liderler olarak öne çıkar. Yahuda'nın ihaneti Hız. İsa'nın çarmıha gerilmesine, Cu'de'nin ihaneti ise Hız. Hasan'ın zehirlenerek ölmesine yol açar. Bekir Yıldız'ın romanında Hız. Hasan'ın ölümü, çarmıha gerilmeyi hatırlatan bir şekilde anlatılır. Romanda ölüm, bedenin çektiği acı üzerinden gösterilir: “Hazreti Hasan kana kana içti. Bu su onun, şu dünyadan geçerken içtiği son su oldu. Az sonra titremeye, kıvranmaya başladı. Ağzından kanlar geliyordu” (Yıldız, 1989: 53). Bu nedenle her iki şahsiyet de çektikleri acılarla toplumun hafızasında derin bir iz bırakmıştır.

İhanetin ardından Yahuda ve Cu'de'nin trajik sonları figüral açıdan değerlendirilebilir. Yahuda, duyduğu derin vicdan azabı sonucunda intihara sürüklenirken; Cu'de ise romanın kurmaca dünyasında Mervan tarafından denize atılarak öldürülür. Her iki figür de ihanetlerinden sonra içinde buldukları siyasal ve toplumsal yapı tarafından yalnızlaştırılmıştır. Yahuda, Romalı otorite tarafından dışlanmış; Cu'de ise çıkar ilişkileri doğrultusunda hizmet ettiği iktidar tarafından gözden çıkarılmıştır. Bu ortak kader, her iki karakteri de sadakati kısa vadeli çıkarlar uğruna feda eden bireylerin arketipsel temsilcileri hâline getirir. Böylece ihanet, yalnızca bireysel bir ahlaki zayıflık olarak değil, aynı zamanda toplumsal, siyasal ve teolojik sonuçlar doğuran bir eylem biçimi olarak anlam kazanır.

2.3. Kerbela'da Hakikatin Yazgısı: Hız. Hüseyin'in Adalet Mirası

Bekir Yıldız'ın *Ve Zalim ve İnanmış ve Kerbela* romanında Hız. Hüseyin'in Kerbela'daki mücadelesi, adalet ile zulüm arasındaki çatışma üzerinden anlatılır. Romanda olaylar, Hız. Hüseyin'in Yezid'in hilafetini kabul etmemesi, Küfelilerin daveti üzerine yola çıkması ve Kerbela'da kuşatılarak şehit edilmesi etrafında gelişir. Ancak bu olaylar romanda sadece bir iktidar mücadelesi olarak verilmez. Yazar, bu süreci hakikat ile haksızlığın karşı karşıya gelmesi olarak anlatır. Bu nedenle Kerbela, romanda sadece bir savaşın yaşandığı yer değil, adaletin sınındığı ve hakikat uğruna bedel ödendiği bir yer olarak anlatılır.

Bu bağlamda Hız. Hüseyin'in mücadelesi, belirli bir döneme ait siyasal bir itiraz olmanın ötesinde, evrensel bir adalet arayışının temsili olarak sunulur. Nitekim onun Yezid'e biat etmeyi reddetmesi, yalnızca bir yönetim meselesi değil, meşruiyet, adalet ve hakikat kavramları etrafında şekillenen ahlaki bir tavidir. Dolayısıyla Kerbela'da yaşananlar, iki ordunun karşılaşmasından çok, iki farklı dünya görüşünün ve iki farklı hakikat anlayışının karşı karşıya gelmesi olarak yorumlanır.

Diğer yandan romanda Hız. Hüseyin, savaşçı kimliğinden ziyade inanç ve hakikat uğruna ölümü göze alan bir direniş önderi olarak tasvir edilir. Bu yönüyle onun ölümü, bireysel bir trajedi olarak değil, zulme karşı direnişin ve adalet uğruna fedakârlığın sembolü olarak anlam kazanır. Buna karşılık Yezid'in temsil ettiği iktidar anlayışı ise güç, korku ve zorbalık üzerinden kurulan bir düzeni temsil eder. Böylece romanda Kerbela, tarihsel bir olay olmanın ötesine geçerek adalet ile zulüm arasındaki mücadelenin evrensel bir anlatısına dönüşür.

Romanın kurmaca düzleminden tarihsel bağlama geçildiğinde, Hız. Hüseyin'in Kerbela'daki şehadeti ile Hız. Yahya'nın ölümü arasında figüral bir ilişki kurmak mümkündür. Hız. Yahya,

adaletsizliğe karşı gelen ve hakikati dile getirmekten çekinmeyen bir peygamberdir. Bu duruşu, onu dönemin siyasi otoritesi olan Kral Hirodes'in hedefi hâline getirir ve sonunda başı kesilerek susturulmak istenir. Bu infaz, yalnızca bir cezalandırma eylemi değil aynı zamanda Hz. İsa'nın mesajının toplumsal düzeyde kabul görmesine imkân tanıyan bir sürecin parçası olarak anlam kazanır. Benzer şekilde, Hz. Hüseyin de haksızlığa boyun eğmeyen, inandığı değerler uğruna hayatını sürdüren bir şahsiyettir. Hak ve adalet konusundaki tavizsiz tutumu onu Yezid'in hedefi hâline getirir ve bu nedenle Kerbela'da şehit edilir. Nasıl ki Hz. Yahya'nın ölümü, Hz. İsa'nın misyonunun toplumda karşılık bulmasına katkı sağladıysa Hz. Hüseyin'in şehadeti de Kerbela sonrası gelişen hak ve adalet mücadelesinin temelini oluşturur. Her iki figür de siyasi iktidar karşısında hakikati savunan ve bu nedenle öldürülen şahsiyetler olarak, tarih boyunca tekrar eden adalet ile zulüm çatışmasının figürleri hâline gelir. Dolayısıyla Hz. Yahya'nın ölümü bir figür, Hz. Hüseyin'in Kerbela'daki şehadeti ise bu figürün tarihsel bir tamamlanması olarak anlam kazanır. Romanda Hz. Hüseyin'in başının kesilerek Yezid'in sarayına götürülmesi sahnesi, Hz. Yahya'nın başının bir tepsi içinde Hirodes'e sunulmasını hatırlatır. Her iki durumda da otoriter yönetim, hakikatin sözcüsünü susturmayı hedeflemiştir. Ancak bu girişimler, her iki olayda da ters etki yaratmış; hakikatin sesi bastırılmak istenirken daha da etkili hâle gelmiştir. Nitekim romanın sonlarına doğru Ebu Berze Eslemî'nin Yezid'e söylediği “*Sen Kerbela savaşının kazananı değil, kaybedenisin*” şeklindeki sözleri bu durumu açıkça ortaya koyar (Yıldız, 1989: 148). Son olarak romanda Hz. Hüseyin'e atfedilen “Geriye benden sonra geleceklere, inancın mirasını bırakıyorum” (Yıldız, 1989: 138) ifadesi, Kerbela'nın yalnızca tarihsel bir olay olmadığını; hak ve adalet mücadelesinin kuşaklar boyunca sürecek bir miras olduğunu gösterir.

Sonuç

Bekir Yıldız'ın *Ve Zalim ve İnanmış ve Kerbela* adlı romanında Kerbela Hadisesini hakikat ile iktidar arasındaki çatışmayı ortaya koyan bir metin olarak kurgular. Erich Auerbach'ın figüral yorumlama kuramı çerçevesinde yapılan bu inceleme, romanda tarihsel olayların yalnızca kendi dönemleri içinde değil geçmiş ve gelecek arasında kurulan bir anlam sürekliliği içinde değerlendirildiğini göstermektedir.

Romanda Hz. Muhammed'e yönelik suikast girişimi ile Hz. Ali'nin şehadeti arasında kurulan ilişki, adalet fikrinin tarih boyunca siyasal iktidarla çatışan bir ilke olarak ortaya çıktığını gösterir. Bu olaylarda hedef alınan kişiler, yalnızca tarihsel şahsiyetler değil, aynı zamanda adalet ve hakikatin temsilcileri konumundaki kişilerdir. Bu nedenle suikast, bireysel bir şiddet eylemi olmanın ötesinde, hakikat iddiasını ortadan kaldırmaya yönelik siyasal bir müdahale olarak anlam kazanır. Böylece roman, bireysel suçtan çok, bu suçu mümkün kılan siyasal ve ideolojik mekanizmaları görünür hâle getirir.

Romanda Hz. Hasan'ın barışı ile Hz. Hüseyin'in direnişi arasında kurulan ilişki, figür ve tamamlanma kavramları çerçevesinde anlam kazanır. Hz. Hasan'ın geri çekilişi bir son değil, Hz. Hüseyin'in Kerbela'daki direnişiyle ortaya çıkacak hakikatin tarihsel bağlamda hazırlık süreci olarak kurgulanır. Benzer şekilde Hz. Harun'un konumu da geçici bir liderlik değil, ilahi planın sürekliliğini sağlayan bir ara dönem olarak yorumlanır. Bu figürler, tarih içinde birbirini tamamlayan bir anlam zincirinin halkaları hâline gelir.

Romanın sonunda Hz. Hüseyin'in Kerbela'daki direnişi, tarihsel bir yenilgiden çok, hakikatin görünür hâle geldiği bir tanıklık olarak anlam kazanır. Bu nedenle Kerbela, yalnızca geçmişte yaşanmış bir olay değil, adalet ile zulüm arasındaki mücadelenin simgesine dönüşür. Roman bu yönüyle her dönemde yeniden ortaya çıkan iktidar-hakikat ilişkisini sorgulayan bir metin niteliği taşır. Bu bağlamda Hz. Hüseyin'in direnişi, anlatı boyunca hakikatin yanında durmanın bir örneği

olarak gösterilir. Kerbela ise adaletin hatırlandığı ve anlam kazandığı bir hafıza mekânı olarak anlatıda yer alır. Bu yönüyle anlatı, geçmişi aşarak bugüne ve geleceğe yönelen bir vicdan çağrısına dönüşür.

Kaynakça

- Akçay, A. S. (2019). “Auerbach ve ‘figura’ kavramı” *Türk Dili*, 808, s. 62-67.
- Auerbach, E. (2003). *Mimesis: The Representation Of Reality In Western Literature*, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Auerbach, E. (1984). *Scenes From The Drama Of European Literature*, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Auerbach, E. (2010). *Yabanın Tuzlu Ekmeği*, (Çev. Sezgi Durgun, Haluk Banşcan, Cevdet Perin, Fikret Elpe), İstanbul: Metis Yayınları.
- Behramoğlu, A. (1987). “Ve Zalim ve İnanmış ve Kerbela” *Yeni Düşün*.
- Binyazar, A. (1987). “Ve Zalim ve İnanmış ve Kerbela” *Varlık*.
- Durukoğlu, S. (2012). *Bekir Yıldız’ın Eserlerinde İzlek ve Yapı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Konuk, K. (2013). *Doğu Batı Mimesis: Erich Auerbach Türkiye’de*, (Çev. Can Evren), İstanbul: Metis Yayınları.
- Ölmez, Z. & Erdem, S. (2019). “Zübdetü’l-Âsâr Vakayinamesindeki Devlet Teşkilatı Terimleri” *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 59/2, s.379-398.
- Özkırımlı, A. (1986). “Zalimle Mazlumun Evrensel Çatışması” *Cumhuriyet*.
- Said, E. W. (2003). *Introduction To The Fiftieth-Anniversary Edition. Mimesis: The Representation of Reality In Western Literature, Erich Auerbach*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Samuk, F. (2024). *Bekir Yıldız’ın Roman ve Öykülerinde Halk Bilimi Unsurları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muş.
- Turna, M. (2024). “Bekir Yıldız’ın Romanlarında Aile” *Aydın Türklük Bilgisi* 9/2, s.269-295.
- Ürkek Y.G. (2006). *Bekir Yıldız’ın Hayatı ve Romanları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Valesio, P. (1984). Foreword. In E. Auerbach, *Scenes from the drama of European literature*, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Vialon, M. (2010). *Sunuş: Eric Auerbach. İçinde M. Vialon (Ed.), Yabanın Tuzlu Ekmeği* (Çev. Sezgi Durgun, Haluk Banşcan, Cevdet Perin, Fikret Elpe), İstanbul: Metis Yayınları.
- Yıldız, B. (1989). *Ve Zalim Ve İnanmış Ve Kerbela*, İstanbul: Ufuk Matbaası.